

Linhartovi listi

Spletni občasnik za domoznanstvo in novice Knjižnice A. T. Linharta Radovljica Leto 2, št. 8
ISSN 1580–9641 www.rad.sik.si e-pošta: info@rad.sik.si 30. 12. 2003

Vsebina:

- *Gradivo za zgodovino Radovljice (2)*: Prepis pisma sodniku in svetu mesta Radovljica iz leta 1496
- Novi in obnovljeni prostori osrednje knjižnice v Radovljici

Gradivo za zgodovino Radovljice (2)

PREPIS PISMA SODNIKU IN SVETU MESTA RADOVLJICA IZ LETA 1496

Kljub razlikam v datacijah, ki so posledica dejstva, da se pravni dokument o povzdigu trga v mesto ni ohranil, je med zgodovinarji prevladalo mnenje, da je Radovljica postala mesto še pred koncem srednjega veka. Dr. Ferdo Gestrin je menil, da je radovljiški trg prerasel v mesto že v 70-ih letih 15. stoletja, ko je cesar Friderik III. zavrnil hude turške nevarnosti podelil mestne pravice odprtim trgom Kočevju (1471), Krškemu in Ložu (1477) ter Višnji Gori (1478).¹ Dr. Božo OTOREPEC dopušča širši časovni razpon nastanka mesta, in sicer od zadnjih let 15. stoletja do leta 1510, ko se Radovljica v virih neizpodbitno označuje kot mesto.² Mnoge radovljiške listine iz 80-ih in 90-ih let 15. stoletja, katerih regeste je že leta 1822 objavil zgodovinar Franz Xaver Joseph Richter, so se žal izgubile.³ Od redkih listin in prepisov iz omenjenega časa je posebej zanimiv prepis listine iz leta **1496**, ki se nahaja v mapi radovljiške mitnice v Vicedomskem arhivu ARS. Gre za prepis pisma kranjskega deželnega glavarja in vicedoma Viljema Turjaškega **sodniku in svetu mesta Radovljica** v zvezi s trgovino po neobičajnih poteh in njeno prepovedjo.⁴ V pričujoči številki "*Linhartovih listov*" objavljamo nemško transkripcijo in slovenski povzetek vsebine prepisa pisma iz leta 1496. Omenjena listina se v literaturi omenja vsaj dvakrat, obakrat je bila datirana na konec maja 1496.⁵ Iz transkripcije je razvidno, da je bilo pismo izdano v Ljubljani, v soboto po dnevu sv. Marije Magdalene. Dan sv. Marije Magdalene je leta 1496 padel na petek, 22. julija, kar pomeni, da je bilo pismo izdano v soboto, 23. julija 1496. Letnica je zapisana z rimskimi številkami LXXXVI, vendar brez stoletja. Da je bil tak način datiranja konec 15. stoletja v Ljubljani dokaj običajen, potrjuje listina, izdana 29. septembra 1497. Omenjena listina, s katero Viljem Turjaški, deželni glavar in vicedom na Kranjskem, daje v zakup zapuščeni vicedomski mlin, je takole datirana: "*datumb Laybach ann sannd Michels tag anno domini in swbenn vnnd newnntzigistenn jarre*" (izdano v Ljubljani, na dan sv. Mihaela, v letu Gospodovem sedem in devetdesetem).⁶

¹ FERDO GESTRIN, Radovljica – vas, trg in mesto do 17. stoletja, v: Zgodovinski časopis 45, 1991, št. 4, str. 526 in opomba 41.

² BOŽO OTOREPEC, Srednjeveški pečati in grbi mest in trgov na Slovenskem, Slovenska matica in ZRC SAZU, Ljubljana 1988, str. 114 in opomba 610.

³ B. OTOREPEC, o. d., str. 114 in opomba 602.

⁴ ARS, Vicedomski arhiv, F I/86 in 87, Š 149. – Del. cit. obj. v: F. GESTRIN, o. d., str. 525 in opomba 35.

⁵ F. GESTRIN, Prav tam. – F. GESTRIN, Nastanek trga in mesta Radovljice, v: Radovljiški zbornik 1992, str. 31 in opomba 12.

⁶ List. obj. v: Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku, VI. zvezek, Listine 1444-1499, Mestni arhiv ljubljanski, Ljubljana 1961, list. 77.

Prepis listine:

Ich Wilhalbm von Auersperg landtshaubtman vnnnd viczdomb in Crain s.d. einbaut dem erbarn vnnnd weissen dem richter vnnnd rath der statt zu Radmanssdorff dem diser brieff gezaigt vnd zurbracht wurde mein dienst in guetten willen zuuor. Ir mügt wissen vnd etwas seither abgeswinen haben, was vnordnung vnd strittigkheit der khauffmanshandl vnd gebrauch der strassen wider vnd fur durh lande wider alt loblich gewanhait vnnnd herkhomen furgewallen sein also das sich etweinger khauffman vnd ander so im landt hin vnnnd her handeln aÿgens willens mit besuchung vnd ÿrbung frembder vngewandlicher strassen dem landts furstten an seinen kamerguett zu menigfeltigen schaden gebraucht hat dadurch die rechten gewandtlichen haubt strassen auf dennen die nuczung des landts furstten verordint vnnnd in zenemen bestalt sein vmbgangen vnnnd solhe kamerguett abgetragen wirdet dem aber die Römische Khayserliche mayestät vnser aller genedigisten herr weiter niht zursachen. Nah solhen abgang vnd schaden dulden will hat mir darüber beuelhchan, alte gewentliche ordnung vnd ÿrbung der landtstrassen wie die geburlich besucht soll werden aufzurichten vnnnd sainer agkher kamerguett in westen zuhalten demnach so shiekh ich euch hiemit ain gestrafflichen gefasten rueff vnnnd ein ordnung welher mass furahn die handlung des gewerbs es sain khaufflaut oder ander angestalt haben vnnnd wie die strassen besueht vnnnd geÿrbt sollen werden bey er darauf an euch all vnd eure yedlichen besonder von Römische Khayserliche mayestät vnd shaff auch das was amtswegen wetlet solhen rueff vnnnd dise ordnung an euer wohen markhten zu dreÿen tagen offentlichen berueffen lassen vnnnd solhes den leütten nottrufftigkhlich ein pilden, damit sich ein jedlicher dardurch wisse zurichten vnnnd sein guett durch vnwissenhait niht verfuere, dan ih wil bestallen, darauf zusehen vnnnd geflissen sein, dise ordnung zu handt haben, danach wist euch selbst vnnnd an der zurichten, datum Laybach am sambstag nah sandt Marie Magdallena tag a. j. LXXXXVI jar.

Vsebina listine:

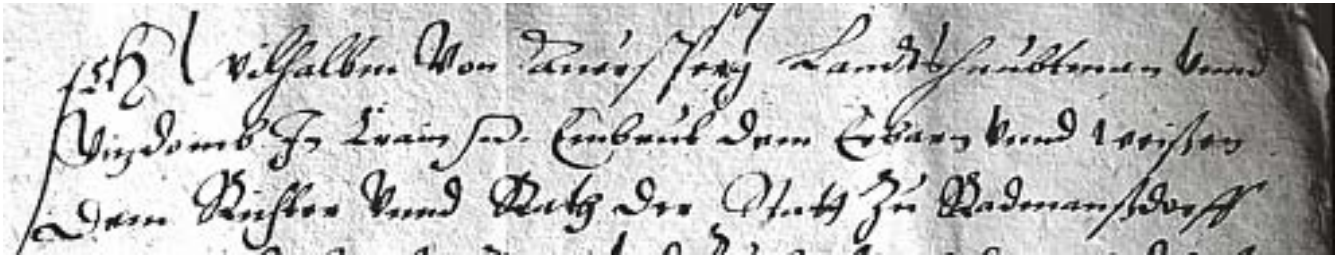
Viljem Turjaški, deželni glavar in vicedom na Kranjskem, je na sodnika in svet mesta Radovljice naslovil pismo, s katerim odgovarja na njihova vprašanja in pritožbe glede nereda in sporov, ki jih povzroča uporaba neobičajnih cest in trgovskih poti. Ugotavlja, da uporaba neobičajnih cest s strani nekaterih trgovcev in vseh drugih, ki na tak način trgujejo po deželi, prinaša mnogovrstno škodo deželnemu knezu in njegovi komorni posesti. Zaradi škode in izgube, ki jo trgovanje po neobičajnih poteh povzroča deželnoknežji komori, deželni knez zapoveduje uporabo pravih in običajnih glavnih cest in ukazuje odvzem blaga tistim, ki njegove zapovedi ne bodo upoštevali. Nadalje obvešča sodnika in svet mesta Radovljice, da cesar (Maksimilijan I.) ne bo dopustil takšne izgube in škode zaradi uporabe neobičajnih trgovskih poti in bo vzpostavil star in običajen red z uporabo deželnih cest proti plačilu pristojbin. Zato po deželnoknežjem ukazu izreka zavezujoč poziv in zapoved, s katero nalaga vsem trgovcem in ostalim nameščencem, kakor tudi vsakemu od njih posebej, da morajo pri opravljanju svoje obrti obiskovati in uporabljati dogovorjene ceste. Svetuje jim, naj ta poziv in zapoved na svojem tedenskem sejmu tri dni javno razglasijo, da se bo z vsebino vsakdo seznanil in ne bo svojega blaga zaradi nevednosti (oz. zaplembe) izgubil. Izdano v Ljubljani, v soboto po dnevu sv. Marije Magdalene (štirinajststo) šest in devetdesetega leta.

Transkripcija in povzetek prevoda: Lucijan Adam in Jure Sinobad

Prepis pisma Viljema Turjaškega je pomemben predvsem zaradi neposredne omembe sodnika in sveta mesta Radovljice. Turjačanovi omembi mesta ne gre oporekati verodostojnosti, saj je po svojem položaju nedvomno dobro poznal resnično stanje v deželi.⁷ Kranjski deželni glavar Viljem Turjaški je opravljal službo deželnega vicedoma do 20. junija 1498, ko je bil za kranjskega deželnega vicedoma imenovan Jurij z Brda.⁸

⁷ F. GESTRIN, o. d., str. 525 in opomba 35.

⁸ Josip ŽONTAR, Kranjski deželni vicedom, v: Razprave V., SAZU, Ljubljana 1966, str. 314.

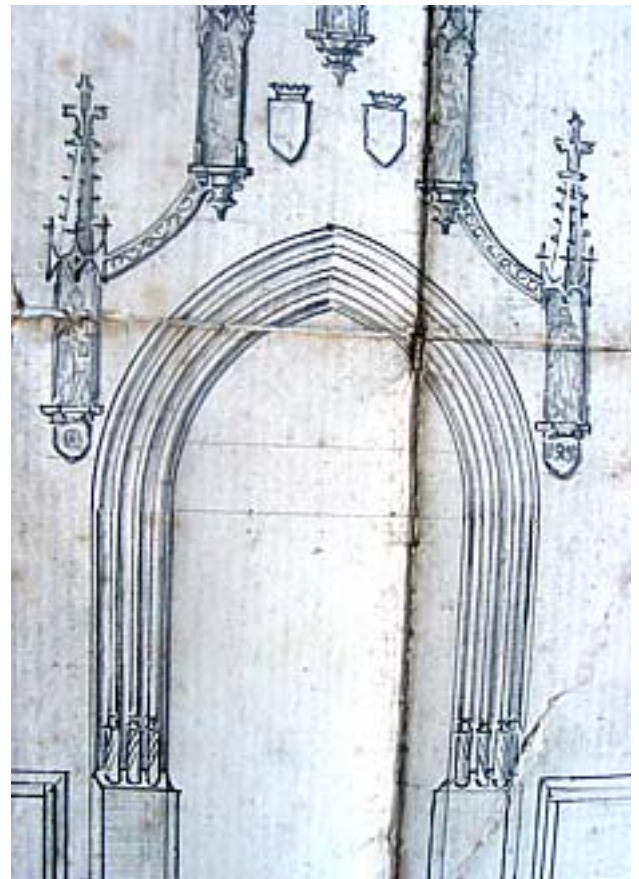

Zgoraj: ARS, Prepis pisma Viljema Turjaškega sodniku in svetu mesta Radovljica, izrez. Foto: Jure Sinobad.

Iz prepisa pisma Viljema Turjaškega je razvidno, da deželnoknežja oblast konec 15. stoletja še vedno ni uspela preprečiti trgovine po neobičajnih poteh mimo Radovljice. Zaradi istega problema je 5. aprila 1473, torej dobrih 23 let pred Viljemom Turjaškim, Radovljčanom in oskrbniku na Lipniškem gradu (Wallenbergu), pisal sam cesar Friderik III. Sodniku, svetu in prebivalcem Radovljice je cesar zapovedal, da morajo poskrbeti, da nihče ne bo uporabljal neobičajnih cest, temveč da bo vsakdo prišel s svojim trgovskim blagom na mitnico v Radovljico. Vsakogar, ki bi to zapoved prekršil, naj zaustavijo in blago zaplenijo v korist cesarja. Gašperju Hawnspecku, oskrbniku Lipniškega gradu in cesarskega deželskega sodišča v Radovljici, je cesar naročil, naj po svojih močeh pomaga Radovljčanom, če ga bodo prosili za pomoč pri preprečevanju trgovine po neobičajnih cestah mimo radovljiške mitnice.⁹

Vzporedno s procesom prehoda iz trga v mesto in prizadevanji za uveljavitev pravice prisilne poti, je v Radovljici potekal proces dozidave nove gotske cerkvene dvorane, ki nad portalom nosi letnico **1495**. Umetnostni zgodovinar dr. Blaž Resman domneva, da je bila omenjena letnica pred regotizacijo leta 1894 na drugem mestu na cerkveni fasadi in v drugem kontekstu, torej ne nujno v pomenu letnice dokončanja ladje, kar nam hoče povedati današnja sredinska postavitev številke, izklesane na valovitem napisnem traku. Blaž Resman se pri svojih domnevah opira predvsem na načrt za regotizacijo fasade ž. c. sv. Petra, ki ga je leta 1871, torej celih 23 let pred dejanskim gradbenim posegom, najverjetneje izdelal radovljiški podobar Janez Vurnik starejši. Na načrtu je namesto sedanjega napisnega traku nad srednjim portalom videti dva, žal neizrisana ščitasta grba, na konzolah spodnjih baldahinov pa je levo narisana ščitek s kolesom, kakršen je tu v resnici, desno, kjer je danes mojstrsko znamenje, pa je Vurnik izrisal ščitek z letnico 1495.¹⁰

Desno: Arhiv ŽU Radovljica, Vurnikov načrt regotizacije ž. c. sv. Petra iz leta 1871, izrez. Foto: Jure Sinobad.

Če predpostavimo, da letnica 1495 ne pomeni nujno letnice dokončanja cerkvene ladje, se nam ob odsotnosti pisnih virov zastavlja vprašanje, zakaj je bilo leto 1495 za Radovljčane tako pomembno, da so se ga spominjali s postavitvijo letnice na fasadi mestne cerkve?

Jure Sinobad

⁹Listina 1473, april 5. Št. Vid na Koroškem. – Obj. v: B. OTOREPEC, Gradivo za zgodovino Radovljice v srednjem veku, v: Radovljiški zbornik 1995, str. 31, regist št. 138 in 139.

¹⁰Blaž RESMAN, Skica za umetnostnozgodovinski portret župnijske cerkve sv. Petra v Radovljici, v: Radovljiški zbornik 1995, str. 275-276.

NOVI IN OBNOVLJENI PROSTORI OSREDNJE KNJIŽNICE V RADOVLJICI

Stavba na Gorenjski cesti 27 (mnogi jo še poznajo kot Šmajdovo vilo) in knjižnica sta neločljivo povezani od januarja 1972. Takrat se je knjižnica preselila iz graščine v prostore tedanje "Restavracije in kavarne Triglav". Pa je bilo pritličje kmalu premajhno, prostorska stiska je bila čedalje hujša in rešitev je bila le ena sama – knjižnico je bilo potrebno povečati. Leta 1989 je bil zgrajen prizidek in knjižnica je pridobila dvoranico in pravljlično sobo za kulturne prireditve, čitalnico v prvem nadstropju, pa tudi prostora v pritličju je bilo več.

Pa je bilo prostora kmalu premalo, prostorska stiska je bila čedalje hujša in rešitev je bila ponovno le ena sama – knjižnico je bilo treba ponovno povečati. Tako je Občina Radovljica organizacijam in društvom (Krajevni skupnosti Radovljica, Območnemu združenju veteranov vojne za Slovenijo Radovljica – Jesenice ter Energetsko svetovalni pisarni Radovljica Agencije za učinkovito rabo energije AURE pri Ministrstvu za okolje, prostor in energijo RS (vse v 1. nadstropju); Območni organizaciji Rdečega križa Radovljica, Zvezi kulturnih organizacij Občin Bled, Bohinj in Radovljica ter Javnemu skladu RS za kulturne dejavnosti, Območna izpostava Radovljica (vse v 2. nadstropju)), ki so bivali z nami, uredila prostore drugje, knjižnica pa je pridobila dodatne prostore. In stavba na Gorenjski cesti 27 je postala samo Knjižnica Antona Tomaža Linhartarja.

Tako smo v pritličju (pre)uredili: otroški oddelek in mladinski oddelek ter oddelek literature za odrasle, nespremenjena je ostala postavitve zgoščenk, DVD-jev in CD-ROM-ov. Nekaj čisto drugega pa je prvo nadstropje, ki smo ga uredili popolnoma na novo in obsega: oddelek strokovne literature za odrasle (prostor bivše čitalnice, pisarni računovodkinje in ravnateljice), čitalnico, študijsko čitalnico in informacijski center (prostori, ki smo jih pridobili s širitvijo). Zadovoljni smo, da smo lahko uredili posebno študijsko čitalnico, ki omogoča zbrano branje v mirnem, tihem okolju, saj je od čitalnice ločena z vrati. Enako velja tudi za informacijski center, kjer je e-točka in računalniki za uporabnike. Tako poslej udarjanje po tipkovnicah in ostali "računalniški" glasovi ne bodo več motili tistih, ki bi radi časopise, revije in knjige prelistali v miru. Dvoranica v kleti in pravljlična soba v 2. nadstropju sta ostali nespremenjeni.

Kljub opisanemu povečanju, ki je za knjižnico velika pridobitev in veliko olajšanje prostorske stiske, pa prostora še vedno ni dovolj, zato je tokratna širitev le prva faza, prvi korak k ureditvi prostorske problematike knjižnice. Sledila ji bo naslednja faza, ali več faz, prizidkov, da bo knjižnica postala moderno središče druženja, branja in kulture. Upamo, da se bo to ob finančni naklonjenosti občine, Ministrstva za kulturo RS in sredstev iz strukturnih skladov Evropske unije zgodilo že konec leta 2006.

Božena Kolman Finžgar

Tlorise nove postavitve oddelkov Knjižnice A. T. Linhartarja in fotografije z otvoritve 10. 12. 2003, si lahko ogledate na naši spletni strani www.rad.sik.si!

SREČNO 2004!

Izdaja Knjižnica Antona Tomaža Linhartarja, Gorenjska cesta 27, 4240 Radovljica, tel.: 04 / 537 39 00.
Uredil in oblikoval: Jure Sinobad. Vse oblike časopisa so brezplačne. Objavljenih prispevkov ne honoriram.